

Indholdsfortegnelse

Udlicitering slider. 1

Mindre indflydelse, mere ensformigt arbejde, dårlig trivsel og øget nedslidning er ofte virkeligheden på offentlige arbejdspladser, som bliver udliciteret eller gennemgår andre former for organisatoriske ændringer.

Krav til firmaer 3

LO kræver, at nyt EU-direktiv skal sikre, at aftaler og overenskomster overholdes, når et privat firma udfører opgaver for det offentlige.

Holdningen 5

Ensidig fokus på driftsøkonomi og budgetter ikke er det eneste saliggørende, når det drejer sig om at drive en offentlig sektor, som skal levere effektiv service af god kvalitet, skriver LO-sekretær Marie-Louise Knuppert.

Flere arbejdsskadeerstatninger . . 6

LO foreslår et mere rummeligt og retfærdigt arbejdsskadebegreb, som vil betyde, at nye og flere typer af arbejdsskader vil give ret til erstatning. Spørgsmålet om anerkendelse af skader og erstatninger vil i højere grad end i dag tage udgangspunkt i, om skaden skyldes arbejdet eller ej.

Udspil 5. april 2001

Nyhedsbrevet *Udspil* udgives af Landsorganisationen i Danmark
Rosenørns Allé 12, 1634 København V
Tlf. 3524 6000, fax: 3524 6308,
www.lo.dk, e-mail: udspil@lo.dk

Ansvarshavende redaktør: Hans Jensen.
I redaktionen: Henrik Rasch, Susse Maria Holst, Dorte Monggaard, Erik Harr og Michael Bræmer. Layout: LO. Illustration: Knud Andersen, Skønvirke. Mangfoldiggørelse ikke tilladt uden tilladelse fra LO.
ISSN-nr.: 1397-9930

Arbejds miljø

Udlicitering slider på de ansatte

Mindre indflydelse, mere ensformigt arbejde og deraf følgende dårligere trivsel og øget nedslidning er alt for ofte konsekvensen for ansatte på offentlige arbejdspladser, som bliver udliciteret eller gennemgår andre former for organisatoriske ændringer med henblik på at effektivisere. Det viser en analyse, som LO har foretaget på baggrund af data fra Teknologisk Institut. Analysen peger også på, at der reelt er meget lidt konkret viden om såvel menneskelige som økonomiske gevinster og omkostninger ved udlicitering.

Udviklingen i den offentlige sektor inden for de seneste 15-20 år har været karakteriseret af, at en række især amtskommunale tjenester som eksempelvis rengøring og busdrift har gennemgået forskellige former for organisatoriske ændringer og effektiviseringer, enten som renlivet udlicitering eller i form af organisatoriske omlægninger. Målet med disse omlægninger har som udgangspunkt været at ændre balancen mellem pris og kvalitet for en given ydelse. Dette spænder fra rene besparelshensyn til ønsket om at få de ansatte til at levere enten mere effektiv service eller kvalitativ bedre ydelse for skatteydernes penge.

Selv om der er store forskelle fra det ene arbejdsområde til det andet, sker denne form for omlægninger i vid udstrækning gennem udlicitering, selv om også andre omorganiseringsprojekter i den offentlige sektor kan påvirke de implicerede medarbejdere i lige så høj grad som udlicitering.

En analyse, som LO har foretaget på grundlag af data fra Teknologisk Institut, viser, at der tilsyneladende er en tæt sammenhæng mellem disse påvirkninger, og så i hvor høj grad de ansatte har fået mulighed for at præge omstillingsprocessen.

Analysen *Arbejds miljø - udlicitering og andre omlægninger af offentlige driftsformer*, offentliggøres i et nyt nummer af *Øje på arbejdsmiljøet*. Analysen viser, at lav mulighed for deltagelse fører til en oplevelse af mindre indflydelse, mere ensformigt arbejde og deraf følgende dårligere trivsel og øget nedslidning. Det lader samtidig til, at udlicitering forholdsvis sjældent sker med inddragelse af medarbejderne og de ressourcer, som de ligger inde med.

Hvem vandt opgaven ved udbud?, pct.

	Opgaven gik fra kommunen til en/flere private leverandører	Samme private leverandør vandt igen	Opgaven flyttede fra en privat til en anden privat leverandør
Rengøring	46	14	24
Kørselsordninger	4	52	32
Madproduktion og -udbringning	14	33	22
Revisionsopgave	3	53	28
Drift af IT	18	9	27
Praktisk og personlig pleje	67	0	0

Kilde: Kommunernes Landsforening

Med andre ord er det få offentlige arbejdspladser, der prioriterer medarbejderindflydelse på omstillingsprocessen på linie med elementer som pris og kvalitet.

Mere rutinearbejde

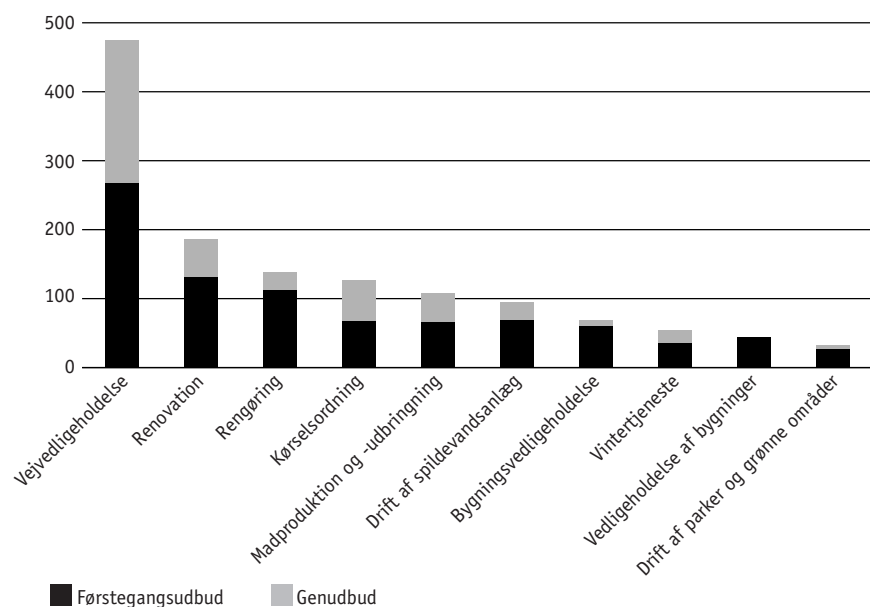
Den mest konkrete ændring af arbejdslivet for de implicerede medarbejdere i forbindelse med en udlicitering er, at arbejdsopgaverne bliver klart defineret, ligesom der sker en væsentlig professionalisering i form af øget fokus på omkostninger, tidsforbrug, optimal udnyttelse af medarbejderressourcer m.m.

Derved sker der en forskydning fra en serviceorienteret over mod en mere "industriel" tilgang til opgaveløsningen. Det betyder blandt andet, at en række arbejdsopgaver, som hidtil er blevet håndteret på ad hoc-basis, glider i baggrunden eller forsvinder fra hverdagen til fordel for de opgaver, som fremgår af nedskrevne arbejdsbeskrivelser.

En anden konsekvens af den ændrede holdning til arbejdsopgaver er en tendens til en salami-effekt, hvor arbejdspladsen langsomt skiller sig af med ældre og lavtuddannede medarbejdere med begrænsede jobfunktioner, og som har svært ved at leve op til de ændrede krav, som udlicitering eller omorganisering skaber.

Omvendt peger LO-rapporten på, at der er talrige eksempler på, at systematisk medarbejderinddragelse og kvalificeret ledelse kan føre til en vellykket omstilling, hvor slutresultatet udover øget effektivitet også er øget indflydelse på eget arbejde.

Antal af udbud, førstegangsudbud og genudbud i kommunalt regi inden for de seneste fem år, de ti hyppigst udliciterede områder

Kilde: Kommunernes Landsforening

Tvilsomme besparelser

Endvidere fremgår det af LO-analysen, at der reelt findes meget lidt konkret viden om såvel menneskelige som økonomiske gevinster og omkostninger ved udlicitering. Det er i den forbindelse markant, at der ikke er nogen dokumentation for, at udlicitering på langt sigt fører til, at en given arbejdsopgave bliver udført bedst og billigst.

Når kommuner vælger at sætte en opgave eller et driftsområde i udbud, er det overvejende motiv at få opgaverne løst bedst og billigst. Det viser sig imidlertid, at selv om kommuner i otte ud af ti tilfælde vælger det billigste tilbud, så ender det med, at besparelsen kun bliver realiseret i lidt under halvdelen af tilfældene og ifølge udbyderne selv ofte med den konsekvens, at kvaliteten forringes tilsvarende.

Tilsvarende sker der det, at de offentlige udbydere med tiden i mindre grad benytter sig af muligheden for at indhente kontrolbud fra sin egen forvaltning eller andre entreprenører. Det indebærer en risiko for, at udbyderen på længere sigt risikerer at miste den faglige ekspertise, som er nødvendig for at vurdere pris og kvalitet i et konkret tilbud.

Et andet forhold, som kan undergrave ønsket om den billigste mulige opgaveløsning, kan være, at tilbudsgiveren af strategiske årsager bevidst underbyder markedsprisen på en bestemt opgave for at få fodfæste på et givet forretningsområde.

Tilsvarende er det i sig selv et problem, at der kun findes en meget begrænset viden om den offentlige sektors omstilling til alternative drifts- eller styreformere, og at det derfor er vanskeligt at beskrive dem nærmere. Det vil derfor være væsentligt at skaffe yderligere viden på området, som vil kunne give en større indsigt i de økonomiske og menneskelige konsekvenser af udlicitering og andre omlægninger inden for den offentlige sektor.

Yderligere oplysninger: LO-konsulent Poul Schøning på telefon 3524 6135.

Yderligere kommentarer: LO-sekretær Marie-Louise Knuppert på telefon 3524 6000.

EU

Krav til firmaer ved opgaver for det offentlige

EU er på vej med et direktiv, der samler tre tidligere direktiver om offentlige kontrakter ved indkøb, tjenesteydelser og bygge- og anlægsopgaver. Direktivet må sikre, at aftaler og overenskomster overholdes, og at det offentlige også kan stille sociale krav, når et privat firma udfører opgaver for det offentlige, mener LO.

De offentlige myndigheder må kunne stille en lang række krav til virksomheder, når det offentlige køber varer hos private firmaer eller får udført opgaver. Det må stå 100 procent fast, at firmaerne skal overholde regler om løn og arbejdsforhold. Men det offentlige må også kunne stille særlige miljø- og arbejdsmiljøkrav og krav om, at virksomhederne skal tage særlige sociale hensyn, hvis de vil udføre en bestemt opgave for en offentlig myndighed.

– Der er i dag flere muligheder for at stille særlige betingelser. Men når EU-direktiverne ændres, er det afgørende, at vi får udvidet mulighederne, og at det slås helt fast i selve teksten, siger LO-sekretær Marie-Louise Knuppert.

Tre EU-direktiver om indgåelse af offentlige kontrakter, offentlige tjenesteydelser og offentlige bygge- og anlægskontrakter er på vej til at blive ændret til et enkelt. Kommissionen ønsker, at det bliver nemmere for firmaer også i andre lande at byde på opgaver for de offentlige myndigheder.

Overenskomster og aftaler skal overholdes

– Men Kommissionen må ikke kun gå efter, at det indre marked skal fungere. Vi må sikre, at der også kan tages en lang række miljø-, arbejdsmiljømæssige og sociale forhold med, samtidig med at udbyderen af en opgave skal have pligt til at stille krav om, at disse forhold er i orden, siger Marie-Louise Knuppert.

LO finder det samtidig helt afgørende, at det direkte fremgår, at overenskomster og aftaler og andre arbejdsretlige regler skal overholdes af firmaer, der udfører opgaver for det offentlige. En konvention fra FN's arbejdsmarkedsorganisation, ILO, fastslår, at myndigheder skal kræve sådanne regler og aftaler overholdt.

Samtidig mener LO, at det offentlige ikke kun kan, men skal kræve, at virksomhederne oplyser, hvordan de vil leve op til forpligtelserne.

De offentlige myndigheder skal samtidig være forpligtet til at give nøjagtige oplysninger om, hvilke krav der stilles til beskyttelse på arbejdspladsen, sikkerhed og sundhed, ligestilling, miljøbeskyttelse osv.

EF-domstolen har fastslået, at der kan stilles en lang række krav til firmaerne. Kommissionens forslag sikrer, at myndighederne kan opstille krav og prioritere dem. Men Kommissionen taler især om tekniske og økonomiske krav.

Prisen alene må ikke være afgørende

LO finder det afgørende, at det offentlige ikke blot går efter billigste tilbud, men har mulighed for at føre en aktiv arbejdsmarkeds- og miljøpolitik gennem sin udbudspolitik. Myndighederne skal have mulighed for at føre en grøn politik og bruge indkøb til at gennemføre politikken.

Europa-Parlamentet behandler for tiden forslaget i flere udvalg, selv om det hører hjemme under udvalget for det indre marked. Udvalget for beskæftigelse og sociale anliggender stiller en række ændringsforslag i en betænkning. Et forslag til betænkning tager en række miljø- og arbejdsmiljømæssige krav med og også sociale spørgsmål. Men det socialdemokratiske medlem af udvalget, Helle Thorning-Schmidt venter en hård debat i parlamentet.

– Det afgørende for mig er, at myndighederne får mulighed for at stille krav både til arbejdsmiljøet, miljøet og også de sociale forhold. Og så mener jeg også, at offentlige myndigheder må kunne udelukke virksomheder, der overtræder reglerne, siger Helle Thorning-Schmidt.

Yderligere oplysninger: LO-konsulent Jan Toft Rasmussen på telefon 3524 6119.

Yderligere kommentarer: LO-sekretær Marie-Louise Knuppert på telefon 3524 6000.

Holdningen

På vej mod en omstillingskatastrofe?

Af LO-sekretær Marie-Louise Knuppert

For fagbevægelsen er det ikke nyt, at ensidig fokusering på driftsøkonomi og budgetter ikke er det eneste saliggørende, når det drejer sig om at drive en offentlige sektor, som skal levere effektiv service af god kvalitet. Vi kender konsekvenserne, hvis man i farten glemmer at tage udgangspunkt i de levende mennesker, som enten skal nyde godt af den offentlige service eller de ansatte, som skal udføre det i praksis.

Efter at politikerne i Folketinget sammen med deres kolleger i amter og kommuner i snart 20 år har brugt meget energi på at effektivisere den offentlige sektor, er det derfor noget chokerende at konstatere, hvor lidt reel viden der findes om et af de mest kontroversielle og mest udbredte redskaber til at skaffe borgere mest mulig service og velfærd for deres skattekroner. Sig navnet: Udlicitering!

Det chokerende består i, at de økonomiske gevinster ved udlicitering og andre omorganiseringer, som ellers i den offentlige debat bliver regnet for nogenlunde sikre, slet ikke er så sikre endda.

Den analyse af især de kommunale erfaringer med effektivisering og udlicitering i den offentlige sektor, som LO netop har offentliggjort, peger blandt andet på, at der mangler en samlet viden og analyse af gevinster og konsekvenser af omstilling inden for den offentlige sektor.

Knap så chokerende – men så meget desto mere nedslående – er det, at der tegner sig et helt klart billede af, hvem der betaler prisen for den høj-effektive foretagsomhed, som i snart mange år har været god latin på de offentlige ledelsesgange: Det er nemlig de ansatte, som mærker de nye tider i form af usikre ansættelsesforhold, højere arbejdstempo, mere nedslidning, kedeligere arbejdsopgaver og mindre indflydelse i dagligdagen.

Der findes ganske vist eksempler på vellykkede omstruktureringer, og de er kendetegnet ved en ting: At ledelsen tager de ansatte alvorligt i kraft af en ægte og ærlig åbenhed om de krav og forventninger, der stilles til den enkelte. Kombinerer man det menneskesyn med en løbende opkvalificering af medarbejderne, er man erfaringsmæssigt godt begyndt.

Men desværre kan jeg godt frygte, at politikerne i både stat, amter og kommunerne vender det døve øre til disse gode erfaringer. For som den hidtidige debat om godt og skidt i den offentlige sektor har vist, er det meget nemmere at præsentere et besnærende regnestykke med løfter om besparelser på en masse millioner og milliarder, end det er at føre dialog med rigtige, levende mennesker.

Derfor vil vi fra LO's side holde fast i, at en hovedløs udlicitering, som alene sætter fokus på penge, er den sikre vej til at skabe endnu flere problemer, end man løser. Tænk bare på den regning, som skal betales både økonomisk og menneskeligt, når der skal rettes op på konsekvenserne af et dårligt arbejdsmiljø.

På samme måde vil øget pres på de ansatte i det offentlige heller ikke gøre det lettere for stat, amter og kommuner at rekruttere nye medarbejdere i de små ungdomsårgange, som er på vej ud på arbejdsmarkedet i disse år.

Men vi siger ikke, at det er nemt. Der vil nemlig altid være politikere, som fristes til at tale ned til skatteborgerenes lommесmerter i stedet for at tale op til de offentligt ansattes ambitioner om at levere et gedigent stykke arbejde og borgernes forventninger om en god service. Vælger vi den forkerte kurs, er der al mulig grund til at frygte, at vi er lige lukket på vej mod en omstillingskatastrofe i den offentlige sektor.

Arbejdsskader

Ny Arbejdsskadelov skal give flere erstatninger

LO foreslår et mere rummeligt og retfærdigt arbejdsskadebegreb, som vil betyde, at nye og flere typer af arbejdsskader vil give ret til erstatning. I LO's forslag vil spørgsmålet om anerkendelse af skader og erstatninger i modsætning til i dag tage udgangspunkt i, om der er en klar årsagssammenhæng mellem skaden og arbejdet.

Et forslag fra LO lægger op til, at Arbejdsskadestyrelsen i fremtiden skal vurdere arbejdsulykker og skader efter tunge løft ud fra, om der er en direkte medicinsk sammenhæng mellem skaden og arbejdsforholdene.

LO-forslaget vil i realiteten betyde, at principperne for anerkendelse af arbejdsskader bliver vendt på hovedet, så myndighederne i fremtiden skal tage direkte udgangspunkt i, om der er en arbejdsmæssig årsag til skaden, fremfor situationen i dag, hvor myndigheder og domstole i højere grad sætter fokus på omstændighederne ved skadens opståen.

LO fremlagde oprindeligt sit forslag i det udvalg under Socialministeriet, som siden 1999 har arbejdet med at modernisere den nuværende Arbejdsskadelov. Udvalget har netop afgivet betænkning uden at nå til enighed om et samlet forslag til ny lovgivning. LO's forslag indgår som en mindretalsudtalelse i den samlede betænkning.

Mest markant vil LO's forslag blandt andet gøre op med det forkætrede forventelighedsbegreb, som i praksis har betydet, at mange lønmodtagere gennem årene ikke har kunnet få erstatning for skader, som helt indlysende er forårsaget af arbejdet.

Et af de mest omtalte eksempler på konsekvenserne af forventelighedsbegrebet er nok sygehjælperen, der løfter en plejehjemsbeboer, der så pludselig gør en kraftig bevægelse. Hvis sygehjælperen pådrager sig en skade – typisk en rygskade – i sit forsøg på at redde sin klient fra et alvorligt fald, er man IKKE dækket af det nuværende arbejdsskadebegreb. Urolige plejehjemsbeboere er nemlig, hvad man må forvente som sygehjælper.

Anerkendte og afviste sager om arbejdsulykker og pludselige løfteskader, 1999

	Arbejdsulykker	Pludselige løfteskader
Anerkendelse	13.811	59
Afvisning	5.089	1.465

Kilde: Arbejdsskadestyrelsen

Et andet eksempel er blikkenslagersvenden, der ødelægger sin ryg, mens han sammen med en kollega flytter en 150 kg tung kedel. Hvis skaden er det eneste unormale ved hændelsesforløbet, falder også denne sag til jorden på princippet om, at det nu en gang er, hvad man må forvente i det job. Blikkenslageren får ikke anerkendt sin skade og får derfor heller ingen erstatning.

Bredere opfattelse af skader

– Det er ikke rimeligt, at lønmodtagere, der kommer alvorligt til skade på deres arbejde, risikerer ikke at kunne få erstatning på grund af en række juridiske spidsfindigheder, som har udviklet sig efter mange års praksis. Det helt afgørende ved LO's forslag er, at vi vil af med det nuværende og alt for snævre skadesbegreb. Hvis en skade er opstået, fordi man har udført en bestemt arbejdsopgave, skal der som udgangspunkt gives erstatning, medmindre det kan dokumenteres, at den pågældende i forvejen har haft en forudbestående skade, som har været afgørende for udviklingen af den pågældende lidelse, siger LO-sekretær Marie-Louise Knuppert.

Hun mener derfor, at forslaget til nyt arbejdsskadebegreb vil virke mere retfærdigt i praksis, ligesom det også tager højde for nye typer af arbejdsskader, som vil opstå i kraft af, at virkeligheden ude på arbejdspladserne har ændret sig.

LO håber med sit forslag at kunne inspirere til det lovgivningsarbejde, som nu skal i gang på trods af, at Socialministeriets udvalg ikke har kunnet nå til enighed. Under udvalgsarbejdet har der ligesom i LO's forslag fra flere sider været peget på de medicinske årsagssammenhænge som et vigtigt omdrejningspunkt for revisionen af arbejdsskadebegrebet. Og uanset udvalgets manglende fælles anbefalinger tror LO på, at det må være muligt at skrue fremtidens arbejdsskadesystem sammen, så det i højere grad fokuserer på årsagssammenhænge fremfor det nuværende forventelighedsprincip.

Yderligere oplysninger: LO-konsulent Poul Schøning på telefon 3524 6135.

Yderligere kommentarer: LO-sekretær Marie-Louise Knuppert på telefon 3524 6000.